

Wprowadzenie

Dynamiczny w ostatnich dziesięcioleciach rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych wpływa na zmiany w środowisku życia człowieka w tempie najszybszym w historii rozwoju cywilizacji. Zmiany klimatyczne, rabunkowa gospodarka zasobami naturalnymi i niesprawiedliwy podział dóbr to coraz bardziej niepokojące problemy. Aby się z nimi uporać, niezbędna jest zmiana w świadomości i myśleniu jednostek i społeczeństw. Konieczne jest szerokie propagowanie zasad zrównoważonego rozwoju (ZR) i wdrożenie ich w działalności globalnej i lokalnej. Z pomocą przychodzi, realizowana w ramach całościowego procesu uczenia się edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju (EZR), której „cele powinny obejmować wiedzę, umiejętności i postawy zrównoważonego myślenia i działania w zakresie interdyscyplinarnych wyzwań globalnych odnoszących się do uwarunkowań ekonomicznych, społecznych i środowiskowych” (*Strategia Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ – 2008, Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2008: 4–6*).

Tylko synergiczne współdziałanie różnych podmiotów w tych integrujących się obszarach uwzględniające zasadę sprawiedliwości wewnątrz- i międzypokoleniowej może doprowadzić do pożądanych zmian i zapewnić trwałą i harmonijny rozwój człowieka dla zrównoważonej przyszłości świata. Wspólny kierunek działań został określony w przyjętych przez międzynarodową społeczność, w tym Polskę, *Milenijnych Celach Rozwoju (Millennium Development Goals)* uwzględniające m.in. priorytetowe inicjatywy odnoszące się do współczesnej edukacji:

- promowanie praw człowieka – postrzeganie całościowej edukacji jako autonomicznego prawa każdego człowieka, równe prawa kobiet i mężczyzn, opieka nad dziećmi i osobami starszymi,
- postrzeganie i promowanie edukacji ustawicznej jako kluczowej drogi prowadzącej do rozwoju, umożliwiającej wykorzystywanie własnego potencjału i warunkującej odpowiedzialność za podejmowane decyzje,
- zwrócenie uwagi na jakość edukacji, kształtowanie kompetencji efektywnego uczenia się, aktywizowanie wszystkich grup społecznych do uczenia się i rozwoju przez całe życie.

Realizacja tych postanowień oznacza konieczność kształtowania i doskonalenia – we wszystkich grupach społecznych, a w szczególności wśród nauczycieli, studentów i uczniów – kluczowych kompetencji do realizacji postulatów

zrównoważonego rozwoju. Oznacza to m.in. zorientowanie wiedzy na działania integrujące różne dziedziny nauki, np. socjologię, ekonomię, technologię informacyjno-komunikacyjną, filozofię, zróżnicowanie kulturowe, ekologię). Posiadanie tych kompetencji umożliwi każdemu człowiekowi zdobywanie wiedzy, nabywanie umiejętności i kształtowanie postaw (wartości) niezbędnych do kreowania zrównoważonego środowiska życia dla siebie i innych – teraz i w przyszłości.

Najważniejszym obszarem aktywności każdego społeczeństwa była i jest edukacja, która w sposób zasadniczy determinuje tempo jego rozwoju i jakość życia obywateli. Przez wieki w procesie kształcenia nauczyciel był bezwarunkowym autorytetem i podstawowym źródłem informacji. Gwałtowny rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych radykalnie to zmienił i w sposób ciągły modyfikuje formę i jakość form aktywności człowieka decydujących o zakresie i efektach jego działań, również w obszarze edukacji. Powszechny dostęp do informacji i niezależniony od miejsca i czasu proces komunikacji – bo o tym mowa, nie tylko odebrały nauczycielowi wyłączność na przekaz informacji i wymusiły nowe, nieznane mu dotąd role wobec ucznia, ale doprowadziły do konieczności rewizji i redefinicji podstawowych założeń procesu edukacji – celów, metod i form kształcenia, które, niemal niezmiennie od wieków, nie integrują się synergicznie z cyfrowymi mediami oraz hipertekstowym i epizodycznym przekazem informacji. Dzisiaj dostęp do informacji jest powszechny a ich ilość przekracza poziom asymilacji w biologicznym procesie poznawczym. Przed erą nowych mediów człowiek kształtował swoją wiedzę na bazie struktury linearnej wykorzystując zdobywane nie bez wysiłku informacje; dziś nadmierna ilość informacji docierających do człowieka przerasta możliwości jego percepcji a epizodyczno-hipertekstowa ich forma wymaga innego sposobu myślenia i uczenia się, a przede wszystkim umiejętności selekcji przekazu. Sprawdzone schematy przestają być użyteczne, pomiędzy dziedzinami nauki zacierają się granice. Powstają pytania: czy w tym kontekście wszystkie sformułowane dotąd paradygmaty naukowe pozostają aktualne? W jaki sposób należy je teraz postrzegać? modyfikować? formułować nowe? Potrzeba refleksji i namysłu, zwłaszcza że współczesna edukacja zależy od kontekstów pozostających w bezpośrednim i pośrednim związku z nowymi technologiami. Do najsilniejszych należy z pewnością rynek pracy: dynamicznie zmieniające się potrzeby pracodawców powinny elastycznie determinować modyfikację kierunków i form kształcenia. Czy kształcenie zawodowe spełnia dziś te oczekiwania? Czy nauczyciele, nie tylko kształcenia zawodowego, są właściwie przygotowani do realizacji wyzwań stojących przed współczesną szkołą? Jak przygotowywać nauczycieli, by w zróżnicowanych formach całonocnej edukacji potrafili promować i wdrażać równe prawa, zapobiegać wykluczeniu społecznemu uczniów o specjalnych potrzebach intelektualnych, społecznych czy socjalnych?

Do niewątpliwie najważniejszych kontekstów aktywności człowieka, także edukacyjnej, należy zdrowie. Czy współczesna edukacja wystarczająco oddziałuje na świadomość młodych ludzi, by nie musieli na własnych błędach uczyć

się, że bez właściwej promocji i profilaktyki zdrowia fizycznego i psychicznego trudno o harmonijny rozwój i życiową satysfakcję?

W rzeczywistości, której najsilniejszym atrybutem jest rosnące tempo zmian i transformacji, coraz większego znaczenia nabiera edukacja społeczna, w sposób szczególnie ukierunkowana na profilaktykę i pomoc poszkodowanym przez los czy nierówno i niesprawiedliwie traktowanym przez innych. Nie sposób oprzeć się wrażeniu, że wyzwania, przed którymi stoi współczesna edukacja, mnożą się i nie sposób sprostać wszystkim jednocześnie. Najważniejsza jednak jest ich świadomość implikująca sukcesywne i konsekwentne działania.

Teksty zawarte w tej publikacji podejmują zagadnienia bezpośrednio lub pośrednio dotyczące wyzwań, jakim powinna sprostać współczesna edukacja. Jeśli zwrócą uwagę na to, co ważne, jeśli sprowokują konkretne działania lub chociaż sprawczą dyskusję, to spełnią zakładany cel.

W imieniu Redakcji składam serdeczne podziękowania Recenzentom za czas poświęcony na analizę tekstów – księdzu profesorowi Januszowi Mastalskiemu za życzliwe wskazanie punktów ciężkości podjętej w tekstach problematyki a profesorowi Mirosławowi Szymańskiemu za wnikliwe i bardzo szczegółowe uwagi, sugestie i wskazówki, bez których publikowane teksty nie miałyby obecnej jakości i formy przekazu.

Barbara Kędziarska